

Identifying the Environmental Values Hidden in the Experiential Knowledge of the Society by Listening to the Narrative of the City (Case Study: Traditional Neighborhoods of Hamedan)

Document Type
Research Paper

Mehrdad Nahavandchi¹, Shahrzad Faryadi^{2*}

Received:
2025/07/27

1. PhD Student in Environmental Planning, Faculty of Environment, University of Tehran, Iran.
2. Corresponding Author, Associate Professor, Faculty of Environment, University of Tehran, Iran. Email: sfaryadi@ut.ac.ir

Accepted:
25025/10/12

Abstract

Forgetting or ignoring the environmental values in urban development plans is one of the main roots of the decline in the quality of urban environments. With the expansion of urbanization and fundamental changes in land use, many traditional public spaces in Iranian cities, including the traditional lawns (Chamanha) of Hamedan, have disappeared or decreased their previous functions. Lawns as bio cultural spaces, connected alleys and neighborhoods which played a fundamental role in the formation of social solidarity and local identity. The present study aimed to identify the environmental and social values inherent in the Lawns and to investigate the potential of their regeneration in the spatial structure of Hamedan city. For this purpose storytelling and the narrative-based approaches were used to access the local community experiences. Accordingly, using the snowball technique, 15 semi-structured interviews were conducted with people familiar with their local culture, their stories were heard, and the corresponding social, economic, environmental, and therapeutic values functions of lawns were extracted and analyzed. The results show that Lawns, beyond mere green spaces, have multiple values that can contribute to the process of sustainable development in the form of urban regeneration policies. It was also found that soft planning methods, including storytelling, are very effective as a tool of communication planning for identifying and applying local knowledge and strengthening public participation. Research suggestions include economic revitalization through local markets, cultural revitalization through traditional rituals, and legal protection through national registration of these spaces. The methods and approaches of this research can also be used as a model for cultural-environmental sustainability in other historical cities of Iran.

Keywords: Narrative-based, Communicative planning, indigenous knowledge, Neighborhood Lawn (Chaman), Environmental values.

Cite this article: Nahavandchi, M., & Faryadi, Sh. (2026). Identifying the Environmental Values Hidden in the Experiential Knowledge of the Society by Listening to the Narrative of the City (Case Study: Traditional Neighborhoods of Hamedan). *Journal of Environmental Research*, 16 (32), 25-41. <https://doi.org/10.22034/eiap.2026.246794>

© The Author(s).

Publisher: Iranian Association for Environmental Assessment

DOI: <https://doi.org/10.22034/eiap.2026.246794>

Introduction

Despite serious warnings about environmental issues, there is no fundamental change in urban planning to improve Earth's sustainability. Forgetting or ignoring environmental values is considered as one of the main roots of the decline in the quality of the urban environment. With the historical break in the traditional Iranian urban planning system, the dominance of the comprehensive plan, and fundamental changes in land uses, many traditional public spaces in Iranian cities, including the lawns (*Chamanha*) of Hamedan- Iran, have disappeared or lost their previous functions. Hamedan is a long-standing and ancient city with a prehistoric civilization (third millennium BC) that has been inhabited for five thousand years, carrying ancient culture and values. Hamedan was composed of different neighborhoods that were connected by passages, and each neighborhood had a relatively spacious and multi-functional area called a Lawn. The Lawns and neighborhoods, each known by a specific name, were connected by narrow, paved, alleys with mud and brick houses like spider webs (Jahan Pour, 2021). Traditional Lawns were bio-cultural spaces, connecting alleys and residents of a neighborhood, which played a fundamental role in the formation of social solidarity and local identity. Many Lawns, Inns (Karavansaraha), markets, and other traditional communal spaces were destroyed or changed in function, giving way to purely functional spaces. This process not only caused physical damage to the historical fabric, but also caused cultural disruption, a decrease in local identity, and a decline in bio-cultural values across the city. Lawns were formed based on the underlying environmental values of the place, indigenous knowledge, and the conscious interaction of society with the nature. To move toward sustainability, we must recognize these values, learn from them, and re-establish a mutual connection with nature and society.

Values are generally invoked to explain how to create a more sustainable relationship with the environment. Values are categorized as altruism, traditionalism, egocentrism, and openness to change, and they influence individuals' environmental behaviors (Dietz et al., 2005). It is now clear that scientific knowledge alone is not enough to move towards sustainability and cannot actually change the behavior of society (Friedman, 2008). Researchers argue that in addition to specialized knowledge, it is necessary to learn from local knowledge. The storytelling method in planning has the ability to identify and develop environmental values as a foundation for people's environmental behavior. (Lewis, 2011). Expressing and sharing people's stories about sustainability can create the motivation and reasoning necessary for collective changes towards sustainability. (Sofie et al., 2024). Basically, we humans live in narratives. (Baum, 2017).

Narration means that someone in a situation and for a purpose or purposes tells someone else that something happened (Pour Mohammad Reza, 2021). Narrative-based approach has also been proposed as a new approach in environmental planning. Narratives can integrate scattered discourses and provide the necessary context for recreating social and environmental values (Forester, 1999). Thus, the aim of this article is to identify the environmental and social values of the lawns of Hamedan using storytelling and narrative-based methods and to examine the potential for their regeneration within the contemporary urban structure of the city. Storytelling, through listening and expressing cultural, historical and social narratives, can transfer human values and identities more deeply to the spaces targeted by urban planning and design and create a meaningful connection between humans and the environment. Based on this Introduction the key research questions are: (1) What environmental, social, and cultural values are represented in people's narratives related to the lawns? (2) How are these values linked to the historical functions of the lawns? (3) What role does narrative-based planning play in recognizing intangible layers of urban identity and strengthening participatory planning?

Methodology

Values have an internal and spiritual nature that cannot be easily identified with quantitative and rational methods and. Therefore, the research methodology is based on a qualitative method and storytelling is accepted as a research method (Carlotta et al., 2020). Data were collected through 15 semi-structured interviews with individuals familiar with local culture, using snowball sampling. This method can be used in various types of specialized interviews to achieve theoretical saturation (Habibi, 2021). The interviews were recorded, transcribed, and analyzed through open and axial coding processes. To enhance trustworthiness, participant validation (credibility), documentation of analytical procedures (confirmability), and rich

description of the socio-cultural context (transferability) were employed. The analytical framework enabled the alignment of extracted functions with clusters of environmental values.

Result and Discussion

The findings indicate that the traditional lawns of Hamedan performed multilayered functions that can be categorized into five main dimensions: (1) socio-cultural (neighborhood gatherings, rituals, social cohesion, spatial justice); (2) economic (local markets, small-scale livelihoods, reduced need for urban travel); (3) environmental (indigenous water management, tree shading, microclimate moderation, respect for natural elements); (4) therapeutic and bio-cultural (traditional medicine, psychological well-being, vitality); and (5) institutional and identity-based (neighborhood security, respect for elders, collective memory).

Mapping these functions onto environmental value frameworks reveals the predominance of biosphere and altruistic values. Rituals such as Kuseh-Gelin, interpreted as symbolic acts of gratitude toward nature, strengthened the linkage between values and collective action. The narratives also emphasize environmental justice, participatory resource use, and ethnic-religious diversity.

Further analysis shows that these lawns functioned as social-environmental institutions rather than merely “green spaces,” facilitating indigenous resource management, transmission of local knowledge, and the production of social capital. They were dynamic, multifunctional structures integral to the social, cultural, economic, and environmental life of urban neighborhoods, playing a key role in fostering place attachment, social cohesion, spatial justice, and indigenous resource management. The study also indicates that Lawns regeneration should not be limited to aesthetic considerations or physical reconstruction, but should be based on reviving values, indigenous knowledge, and reconnecting society with nature. This perspective requires participatory, narrative-based, and value-oriented planning approaches capable of revealing hidden spatial narratives and integrating them into environmental decision-making

In this context, storytelling in planning can provide a platform for genuine citizen participation by effectively combining top-down and bottom-up approaches and translating abstract value layers into concrete and operational levels. Particularly for the lawns of Hamedan, the presence of planners with a conservation-oriented—rather than purely developmental—approach, along with active mediation between formal institutions (municipality, city council, cultural heritage organizations) and local communities (NGOs, neighborhood councils, local elders), is of critical importance.

Conclusion

This study demonstrates that listening to urban narratives is a valid method for identifying hidden environmental values embedded in the experiential knowledge of local communities. In Table (1), the suitability of the functions of Hamedan lawns (in terms of environmental, social, economic and indigenous knowledge) and indigenous solutions from various perspectives with environmental values has been extracted and classified according to the previous stages. The lawns of Hamedan offer an inspiring model for designing value-oriented, participatory, and eco-centric collective spaces. Returning to local narratives is not an act of nostalgia, but a creative approach to reconnecting humans and nature in the contemporary city. The study proposes the following recommendations: (1) economic revitalization of lawns through local markets; (2) cultural regeneration through the revival of rituals and narratives; (3) legal protection through national registration; and (4) integration of narrative-based approaches with participatory planning for environmental decision-making. This model is transferable to other historic cities in Iran.

Table 1. Suitability of the functions of Hamedan lawns and indigenous solutions from various perspectives with environmental values

Indigenous functions and solutions	Environmental Values
<p>Environmental Respecting ecological cycles Conserving water resources Adapting environmental intervention to natural forces</p>	<p>Minimum level of interference in the environment - Durability and survival of natural ecosystems -Maintaining ecological balance - Existence of balanced hydraulic systems of aqueducts</p> <p>Maintaining the water balance and groundwater reserves-Preventing the loss and waste of water resources-Protecting existing water resources - Reducing water waste</p> <p>Optimal use of existing resources and facilities Adaptation to environmental and natural conditions Use of local materials (such as stone and straw) Harmony with the origin of the place and integrating with nature</p>
<p>Social</p>	<p>The existence of environmental justice and equality in the use of existing biological resources - Attention to the sense of vitality, collective life and mental health of individuals-The existence of unity and solidarity in the field of preserving, maintaining, reconstructing and revitalizing springs and aqueducts and the participatory exploitation of groundwater and surface waters-The existence of a sense of common ownership of natural resources-And the participation of people in the use of natural resources (soil, water, green space - Diversity of religions - diversity of ethnic groups – Developing trustworthiness</p>
<p>Economic</p>	<p>Helping the rich to the poor (creating environmental justice) - Providing coal for the poor (this would eliminate the need for the poor to destroy the environment)-Conserving economic resources - No need to spend money on traveling to distant areas to meet needs - Reducing the consumption and waste of resources</p>
<p>Indigenous Knowledge Protecting and learning from nature Preserving and revitalizing traditional and indigenous values</p>	<p>Preserving existing natural and environmental resources using indigenous beliefs - Harmony with the origin of the place and blending with nature -Using indigenous materials (such as stone and straw- Sustainability, strength and beauty in the neighborhood formed around the grass axis</p> <p>Holding a celebration and ritual of thanksgiving to nature (Kuse Gelin) - Holding various ceremonies such as bead throwing on Yalda night</p>

شناسایی ارزش‌های محیط‌زیستی نهفته در دانش تجربی جامعه با استفاده از شنیدن روایت شهر (مطالعه موردی: چمن‌های همدان)

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

مهرداد نیاوندچی^۱، شهرزاد فریادی^{۲*}

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۵/۰۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۷/۲۰

۱. دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی محیط‌زیست، دانشکده محیط‌زیست، دانشگاه تهران، ایران.

۲. نویسنده مسئول، دانشیار دانشکده محیط‌زیست، دانشگاه تهران، ایران. رایانامه: sfaryadi@ut.ac.ir

چکیده

فراموشی یا نادیده گرفتن ارزش‌های محیط‌زیستی محلی در طرح‌های توسعه شهری از ریشه‌های اصلی کاهش کیفیت محیط‌زیست شهرها محسوب می‌شود. با گسترش شهرنشینی و تغییرات اساسی در کاربری زمین، بسیاری از فضاهای جمعی سنتی در شهرهای ایران، از جمله چمن‌های سنتی همدان، از بین رفته یا کارکردهای پیشین آنها کم‌رنگ شده است. چمن‌ها به‌عنوان فضاهایی زیست‌فرهنگی، پیونددهنده کوچه‌ها و محلات بودند که نقشی اساسی در شکل‌گیری همبستگی اجتماعی و هویت محلی ایفا می‌کردند. پژوهش حاضر با هدف شناسایی ارزش‌های محیط‌زیستی و اجتماعی نهفته در چمن‌ها و بررسی امکان بازآفرینی آنها در ساختار فضایی شهر همدان انجام شده است. برای این منظور از رویکردهای داستان‌گویی و روایت‌محور برای دستیابی به تجربیات جامعه محلی استفاده شده است. بر این اساس با استفاده از فن گلوله‌برفی، ۱۵ مصاحبه نیمه ساختاریافته با افراد آشنا با فرهنگ محلی انجام شد، داستان‌های ایشان شنیده شد، ارزش‌ها و کارکردهای متناظر اجتماعی، اقتصادی، محیط‌زیستی و درمانی چمن‌ها استخراج و تحلیل شد. نتایج نشان می‌دهد که چمن‌ها، فراتر از فضاهای سبز صرف، واجد ارزش‌های متعددی هستند که می‌توانند در قالب سیاست‌های بازآفرینی شهری، به تحقق توسعه پایدار کمک کنند. همچنین مشخص شد که روش‌های نرم برنامه‌ریزی از جمله داستان‌گویی به‌عنوان ابزاری از برنامه‌ریزی ارتباطی برای شناسایی و کاربرد دانش‌های محلی و تقویت مشارکت‌های مردمی بسیار کارآمد است. پیشنهادها پژوهش شامل احیای اقتصادی محلات از طریق بازارچه‌های محلی، احیای فرهنگی از طریق آیین‌های سنتی، و حفاظت حقوقی از طریق ثبت ملی این فضاها می‌شود. روش‌ها و رویکردهای این تحقیق می‌تواند به‌عنوان الگویی برای پایداری فرهنگی - محیط‌زیستی در دیگر شهرهای تاریخی ایران نیز به کار رود.

کلید واژه‌ها: روایت‌محور، برنامه‌ریزی ارتباطی، دانش بومی، چمن‌محله‌ها، ارزش‌های محیط‌زیستی

استناد: نیاوندچی، مهرداد و فریادی، شهرزاد (۱۴۰۵). شناسایی ارزش‌های محیط‌زیستی نهفته در دانش تجربی جامعه با استفاده از شنیدن روایت شهر (مطالعه

موردی: چمن‌های همدان). *نشریه پژوهش‌های محیط‌زیست*، ۱۶ (۳۲)، ۲۵-۴۱. <https://doi.org/10.22034/eiap.2026.246794>

© نویسندگان.

ناشر: انجمن ارزیابی محیط‌زیست ایران.

سرآغاز

با وجود هشدارهای جدی در مورد مسائل محیط‌زیستی، در رفتار جوامع تحول اساسی در جهت ارتقاء پایداری زمین مشاهده نمی‌شود. امروزه روشن شده است که دانش‌های علمی به تنهایی کافی نیستند و در عمل نمی‌توانند رفتارهای مردم و جامعه را تغییر دهند. برای همین برنامه‌ریزان باید خیلی عمیق‌تر در مورد ارزش‌هایی که به حرفه‌شان شکل می‌دهد و حرکت به سوی عمل فکر کنند. (Friedman, 2008). محققین بحث می‌کنند که علاوه بر دانش‌های تخصصی لازم است که از دانش‌های محلی نیز بیاموزیم. روش داستان‌گویی در برنامه‌ریزی توانایی شناسایی و بسط ارزش‌های محیط‌زیستی به‌عنوان زیربنایی برای رفتارهای محیط‌زیستی مردم را دارد. داستان‌گویی به‌عنوان ابزاری قدرتمند ولی ساده و انسان‌مدار که می‌تواند در برنامه‌ریزی و طراحی‌های فضایی به‌طور مؤثر عمل کند (Lewis, 2011) بسیار مورد توجه قرار گرفته است. بیان کردن و اشتراک‌گذاری داستان‌های مردم در مورد پایداری می‌تواند انگیزه و استدلال لازم برای تغییرات جمعی به سوی پایداری را ایجاد نماید. این نقش آزادکنندگی داستان‌گویی است، زیرا جامعه را به تعمق، نقد و عمل به سوی تغییر ارزش‌های ناپایدار زندگی وا می‌دارد (Sofie et al., 2024). به‌طور کلی ارزش‌ها در مورد چگونگی ایجاد رابطه پایدارتر با محیط‌زیست مورد استناد قرار می‌گیرند. ادبیات قابل‌توجهی در مورد ارزش‌ها وجود دارد که چندین رشته را در بر می‌گیرد. در فلسفه، ارزش‌ها به‌عنوان اصول نسبتاً پایداری شناخته می‌شوند که کمک می‌کنند تا در زمان‌هایی که ترجیحات‌مان در تضاد هستند، تصمیم‌گیری کنیم. ارزش‌ها به ما این امکان را می‌دهند که بخشی از آنچه را که خوب می‌دانیم، به درستی انتقال دهیم. در اقتصاد، اصطلاح ارزش‌ها معمولاً در بحث‌های انتخاب اجتماعی استفاده می‌شود، جایی که ارزیابی گزینه‌های مختلف از بعد ارزش‌های اجتماعی به‌عنوان راهنمای بهترین انتخاب تحت یک اخلاق فایده‌گرا (بزرگترین منفعت برای بیشترین تعداد) عمل می‌کند. تحقیقات در جامعه‌شناسی، روان‌شناسی اجتماعی و علوم‌سیاسی نیز نشان می‌دهد که ارزش‌های محیط‌زیستی زمانی پدیدار می‌شوند که نیازهای اساسی مادی برآورده شده باشد، در نتیجه جوامع پسا‌ماده‌گرا به احتمال زیاد بیشتر رفتارهای دوستدار محیط‌زیست را نشان می‌دهند. به‌طور کلی، این ایده که ارزش‌ها، به‌ویژه نوع دوستی، با محیط‌زیست‌گرایی مرتبط است، به‌خوبی تثبیت شده است، است (Dietz et al., 2005). ارزش‌ها، بیانیه‌هایی کلی، روشن و نسبتاً پایدار هستند که می‌توانند از مذاهب، فرهنگ‌ها و ایده‌های سیاسی، استخراج شوند. رفتارها هم از ارزش‌های مختلف نشأت می‌گیرند و می‌توانند با هم مقایسه شوند. در نهایت، افراد ترجیحاتی برای ارزش‌های خاص و در ادامه، برای رفتارهای خاص خود برمی‌گزینند (Faryadi, 2023).

شهر همدان، مرکز استان همدان شهری دیرپا و کهن با تمدن پیش از تاریخ (هزاره سوم ق.م) که از پنج هزار سال پیش مسکونی بوده است، فرهنگ و ارزش‌های دیرینه‌ای را با خود حمل می‌کند. شهر در دامنه کوه الوند با وسعتی حدود ۵۴ کیلومتر مربع در دشتی به بلندی ۱۸۱۳ متر از سطح دریا واقع شده است. دو رود «دره مراد بیگ» یا «الوسگرد»، و «زریار» یا «عباس‌آباد» از میانه و کناره غربی شهر می‌گذرند، این رودها که امروزه در داخل شهر و سر پوشیده شده‌اند، در گذشته شبیه خندقی طبیعی «دژ کاسیان» (تپه پیسا و مقر شاهی مادها یا هخامنشیان و اشکانیان) و تپه هگمتانه را دور می‌زده‌اند و مردم از آب آنها بهره می‌بردند. شهر از محلات مختلفی تشکیل می‌شده که به‌وسیله گذرها به هم راه داشتند، و هر محله دارای محوطه نسبتاً فراخ و چند عملکردی بوده که به آنها چمن می‌گفتند. چمن‌ها و محله‌ها که هر یک به نامی مشهور بودند، توسط کوچه‌های باریک، کم‌عرض، سنگ فرش و احتمالاً خاکی با خانه‌های گلی و آجری مانند تار عنکبوت به هم پیوسته بودند (Jahan Pour, 2021). با گسترش شهرنشینی، اعمال طرح جامع و تغییرات اساسی در کاربری زمین، بسیاری از فضاهای جمعی سنتی از بین رفته‌اند یا کارکرد پیشین خود را از دست داده‌اند. یکی از این فضاها، چمن‌های سنتی همدان است که به‌عنوان کانون‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شهر شناخته می‌شدند. چمن‌ها را می‌توان به مثابه «مکان»‌های شهری محسوب کرد. زیرا دارای مفهوم زمانی زنده و پویا و در بردارنده امیدها و کیفیاتی خاص برای هر فرد بوده است. در عین حال سایت‌هایی شکل‌پذیر از ارزش‌ها، اخلاق و استفاده‌های جاری در آن هستند (Hester and Forester 2021). این مقاله در پی آن است که با بهره‌گیری از روش‌های داستان‌گویی و روایت‌محور، به شناسایی ارزش‌های محیط‌زیستی و اجتماعی این مکان‌ها بپردازد و امکان بازآفرینی آنها در ساختار امروزی شهر را بررسی کند. داستان‌گویی از طریق شنیدن و بیان روایت‌های فرهنگی، تاریخی و اجتماعی، می‌تواند ارزش‌ها و هویت‌های انسانی را به‌طور عمیق‌تری به فضاهای موردنظر برنامه‌ریزی و طراحی شهری منتقل کرده و ارتباطی

معنادار میان انسان و محیط‌زیست ایجاد نماید. این امر نه تنها به غنای تجربه کاربران فضا کمک می‌کند، بلکه به‌عنوان ابزاری برای درک بهتر تاریخ، فرهنگ و محیط‌زیست عمل می‌نماید (Bulken et al., 2015). منظور از بازآفرینی چمن‌ها نیز نه به معنای کاشت مجدد فضای سبز پرآب‌خواه، بلکه برای احیای هویت ساختارهای فرهنگی، اجتماعی و محلی است. به این ترتیب هدف این پژوهش شناسایی ارزش‌های اجتماعی، محیط‌زیستی و فضایی چمن‌های سنتی همدان به‌عنوان مکان‌هایی شهری در جهت ارتقاء هم‌افزایی اجتماعی و اکولوژیکی در ساختار فضایی شهر است.

مبانی نظری

• ارزش‌های محیط‌زیستی

ارزش‌ها مفاهیمی بنیادین در تحلیل رفتار انسان نسبت به محیط‌زیست هستند. ارزش‌ها در قالب نوع‌دوستی، سنت‌گرایی، خودمحوری و گشودگی نسبت به تغییر طبقه‌بندی می‌شوند و در رفتارهای محیط‌زیستی افراد تأثیر می‌گذارند. همچنین، ارزش‌های محیط‌زیستی می‌توانند به‌عنوان شاخصی برای تحلیل پایداری اجتماعی و اکولوژیکی در مقیاس شهری عمل کنند (Dietz et al., 2005). ارزش‌های محیط‌زیستی به‌ویژه در مقیاس محلی، در سیاست‌گذاری شهری و تصمیم‌سازی‌های برنامه‌ریزی و بازتولید فضاها بر اساس منافع جمعی و فرهنگ بومی مؤثرند. (Faryadi, 2023). جدول (۱) خلاصه‌ای از مفاهیم ارزش‌های محیط‌زیستی را از دید محققین مختلف بیان می‌کند. آنچه که مشخص است در این پژوهش بین ارزش‌های محیط‌زیستی و مفهوم ارزش‌گذاری محیط‌زیست که در مباحث اقتصادی به‌کار می‌رود، تمایز وجود دارد. بر خلاف ارزش‌های اقتصادی که بر اساس واقعیات کمی و مادی ساخته می‌شوند، ارزش‌های محیط‌زیستی پدیده‌های ذهنی هستند که در متن فرهنگی و طبیعی جامعه‌های محلی ساخته می‌شوند و تحت شرایطی در محیط‌های انسان‌ساخت و رفتارهای پایدار متجلی می‌شوند.

به‌طور کلی ارزش‌ها ماهیتی درونی و معنوی دارند که شناسایی آنها در جهت برنامه‌ریزی فضایی معنا دار از نظر جامعه به سادگی با روش‌ها و ابزارهای کمی و خردگرا امکان‌پذیر نیست. لذا در این تحقیق به روش‌های انسان‌مدارانه و مشارکتی به‌طور خاص داستان‌گویی و روایت محوری متمرکز شده است.

جدول ۱. ارزش و تعریف ارزش از دیدگاه چند پژوهشگر

تعریف ارزش	پژوهشگر/پژوهشگران	نوع ارزش
ارزش‌های محیط‌زیستی به‌عنوان نیرو محرکه‌های مهم رفتارهای محیط‌زیستی و به‌عنوان باورهای قدیمی در مورد طبیعت و محیط‌زیست طبیعی مورد ملاحظه قرار می‌گیرد. باورهایی قدیمی که خود ریشه در هسته درونی سیستم اعتقادات قرار دارد و اساس ادراک فرد را از واقعیت‌های فیزیکی و اجتماعی محیط تشکیل می‌دهد.	Boeve & Van Petege, 2011; Stern et al., 1995	محیط‌زیستی
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ارزش‌های زیست کره ✓ ارزش‌های نوع دوستانه ✓ ارزش‌های متعالی خود (یا زیست کره- نوع دوستی) ✓ ارزش‌های حفاظتی (یا سنتی) ✓ ارزش‌های خودافزایی (یا خودخواهانه) ✓ گشودگی برای تغییر ارزش‌ها 	Dietz, 1998	ارزش‌های محیط‌زیستی بر مبنای نوع دوستی انسانی و بیوسفری (زیست کره)
<ul style="list-style-type: none"> ✓ نوع دوستی برای بیوسفر ✓ نوع دوستی انسانی ✓ توانایی پیشگیرانه برای کاهش خطر ✓ حس تعهد برای اقدام طرفدار محیط‌زیست ✓ هنجارهای شخصی طرفدار محیط‌زیستی 	Stern PC. 2000	متغیرها در نظریه ارزش‌ها- باورها- هنجارهای محیط‌زیستی

<p>ارزش‌های محیط‌زیستی را به دو گروه اصلی تقسیم می‌کند:</p> <ul style="list-style-type: none"> • درونی: <ul style="list-style-type: none"> ✓ زندگی به‌عنوان یک ارزش خالص، حق حیات، تلاش برای هماهنگی با طبیعت و طبیعت به‌عنوان جهان مقدس/ الهی تلقی می‌شود. • بیرونی: <ul style="list-style-type: none"> ✓ غیر ملموس (حفاظت محیط‌زیست، زیبایی طبیعی، ایمنی محیط‌زیستی، تمامیت یا هماهنگی با طبیعت، طبیعت به‌عنوان یک منبع شناختی، تکامل مشترک طبیعی و اجتماعی). ✓ ملموس (طبیعت به‌عنوان یک منبع دارایی ملموس، طبیعت به‌عنوان یک منبع تفریحی). 	Grineva, 2021	ارزش‌های محیط‌زیستی
<ul style="list-style-type: none"> ✓ ارزش‌های محیط‌زیستی به مثابه ساختارهای زیربنایی رفتار محیط‌زیستی تلقی می‌شوند. ✓ ارزش‌های محیط‌زیستی به‌عنوان باورهای اولیه درباره ماعت زمین و محیط طبیعی و ارتباط بشر با این دو تعریف می‌شود. ✓ ارزش‌های محیط‌زیستی پدیده‌های ذهنی هستند که در متن فرهنگی و طبیعی جامعه‌های محلی ساخته می‌شوند و تحت شرایطی این ارزش‌ها در محیط‌های انسان ساخت و رفتارهای پایدار متجلی می‌شوند. 	Faryadi, 2023	ارزش‌های محیط‌زیستی

• داستان‌گویی در برنامه‌ریزی

داستان‌گویی روشی ساده و انسان‌مدار است که برای شناخت بهتر هویت، تعیین اهداف و برداشتن گامی مؤثر در جهت برآورده کردن خواسته‌های جامعه در فرایند برنامه‌ریزی شهری و محیط‌زیستی به‌کار می‌رود (Baum, 2017). داستان‌گویی از جمله روش‌ها و ابزارهای مؤثر برای برقراری ارتباط معنایی عمیق میان افراد، مکان‌ها و فضاهای شهری است، به‌ویژه می‌تواند در انتقال ارزش‌ها، هویت و تجربیات انسانی به فضاهای شهر و محیط‌زیست مؤثر واقع شود (Golchin, and Faryadi, 2025). گفتن داستان و شنیدن آن می‌تواند راهی برای دستیابی آرام به یادگیری دو طرفه و مصالحه بر سر تفاوت‌های ریشه‌ای و یا روشی برای بهبود از جمله در محیط‌زیست باشد. فرایندهای داستان‌گویی می‌توانند امید را در جایی که به نظر می‌رسد از دست رفته {همچون چمن‌ها}، باز گردانند (Forester, 1999). تجربه‌ها و دانش‌های محلی در زمینه محیط‌زیست در فعالیت‌ها و حافظه مردم ذخیره می‌شود و در خاطره‌ها، فضاها و مکان‌ها، داستان‌ها، سرودها، آداب و رسوم، ضرب‌المثل‌ها، رقص‌ها، افسانه‌ها، ارزش‌های فرهنگی، باورها، آیین‌های مذهبی، قوانین اجتماعی، زبان، طبقه‌بندی عملی، رویه‌های کشاورزی، تجهیزات و مواد، گونه‌های گیاهی و نژادهای حیوانات تجلی پیدا می‌کند (Gorman & Clayton, 1997). برنامه‌ریزی داستان‌گویی سعی دارد، به‌وسیله داستان‌ها و گفتمان معانی و ارزش‌های مشترک، جامعه را از میان لایه‌های زیرین تفکرات ایشان خارج کرده و به سطح واقعیت برساند که این دغدغه اصلی نظریه‌های برنامه‌ریزی هم هست. به نظر می‌رسد که داستان‌گویی با چنین ویژگی‌هایی می‌تواند رویه و محتوای روش‌های برنامه‌ریزی مشارکتی را بیش از پیش تقویت کند (Faryadi, 2018). در این روش برنامه‌ریز با خوشامدگویی و روایت‌گونه وارد جهان خلاقیت‌ها می‌شود، داستان‌های تجربی دقیق و با جزئیات، آموزنده و حتی الهام بخش مکان‌سازان یا استفاده‌کنندگان را با کلمات خودشان می‌شنود. از این تجربه‌گرها یاد می‌گیرد که چگونه نه تنها «اعتماد»، بلکه «تصور» را کشت دادند، نه تنها ارتباطات، بلکه حمایت‌ها و ائتلاف‌هایی را شکل دادند که آنها را از نظر تجربی و نوآوری در کار خود توانا کرده است (Hester and Forester 2021). داستان‌گویی از طریق روایت‌های فرهنگی، تاریخی و اجتماعی، می‌تواند ارزش‌ها و هویت‌های انسانی را به‌طور عمیق‌تری به فضاهای شهری منتقل کرده و ارتباطی معنادار میان انسان و محیط ایجاد نماید. بر این اساس محققین به‌طور روزافزونی به ارزش داستان‌گویی برای بسط روایتی معنی‌دار و متقاعدکننده که هم در نظریه و هم در عمل برنامه‌ریزی کاربرد دارد، پی برده‌اند (Schonfeld et al., 2020). داستان‌گویی بر اساس داده‌های تجربی که از دانش محلی مردم به دست می‌آید روشی ارزشمند در پر کردن فاصله بین برنامه‌ریزی علمی و آنچه در عمل رخ می‌دهد محسوب می‌شود (Carlotta et al., 2020).

• روایت در برنامه‌ریزی

ما انسان‌ها به‌صورت روایی زندگی می‌کنیم. خودمان را به‌عنوان شخصیت‌هایی منحصربه‌فرد می‌بینیم و زندگی یکدیگر را مانند داستان‌هایی می‌دانیم که در آن به دنبال آسایش مادی و فعالیت‌ها و روابط معنادار هستیم، در این راه با دیگری روبه‌رو می‌شویم که ممکن است به ما کمک و یا ما را ناامید کنند. در نهایت هر کاری که می‌توانیم برای رسیدن به یک نتیجه رضایت‌بخش انجام خواهیم داد. تلاش برنامه‌ریزی هم در جهت ایجاد نظم است که در آن افراد، آسایش و معنا را بیابند. از این نظر، برنامه‌ریزی ذاتاً و لزوماً فعالیتی انسان‌گرا و البته به مفاهیم امروزی «پسا انسان‌گرا یا انسان‌مدار» است. برنامه‌ریزی در چنین فضایی نیازمند شیوه‌ای متفاوت برای نظاره کردن انسان‌های واقعی که با آنها کار می‌کنند و همچنین نظاره کردن خودشان است. هدف از این شیوه نگریستن، درک آن چیزی است که درون انسان‌ها می‌گذرد: منظور دستیابی به روش‌هایی برای ارزیابی و متعادل کردن خواسته‌ها و ترس‌ها و پس از آن شناخت بهتر هویت، تعیین اهداف سازگار و در نهایت برداشتن گامی مؤثر در جهت برآورده کردن خواسته‌های خود و دیگران است (Baum, 2017). به همین ترتیب در ادبیات پژوهشی حاکم بر چند دهه گذشته اصطلاحاتی از قبیل «گفتمان»، «بلاغت»، «قصه»، «پنداشت»، «افسانه»، «تصور» و «داستان‌گویی» بسیار رایج شده و اغلب مترادف یکدیگر به کار می‌روند. اما مواردی که اصطلاحاتی واحد برای توصیف تدابیر و کنش‌هایی به غایت متفاوت در بستر برنامه‌ریزی محیط‌زیست شهری به کار می‌رود بیشترند. روایت نقطه عزیمت سراسر است و معقولی به شمار می‌آید، به این مفهوم که کسی در یک موقعیت و بنا به هدف یا اهدافی به کسی دیگر می‌گوید که چیزی اتفاق افتاده است. روایت در اینجا اساساً به مثابه «کنش بلاغی» انگاشته می‌شود. روایت نه امری گنگ یا رازآمیز است که لازم باشد آن را از امری دیگر استنباط کرد و نه امری پوشیده است که نیاز به کشف یا استنتاج داشته باشد. روایت امری محسوس و انضمامی است که می‌توان وجودش را نشان داد و آن را نقل کرد (Pour Mohammad Reza, 2021). روایت‌محوری با چنین تعاریفی به‌عنوان رویکردی نوین در برنامه‌ریزی محیط‌زیستی نیز مطرح شده است. روایت‌ها می‌توانند گفتمان‌های پراکنده را منسجم کنند و بستر لازم برای بازآفرینی ارزش‌های اجتماعی و محیط‌زیستی را فراهم آورند (Forester, 1999). از آنجایی که چمن‌های همدان دارای میراث ملموس و ناملموس فراوان هستند، در هر داستانی روایت‌هایی و در هر روایت ارزش‌هایی از این مکان‌ها قابل نقل است. پس روایت اینجا می‌تواند سه کارکرد داشته باشد: ۱) با استفاده از شنیدن روایت‌ها، ارزش‌های مختلف (اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی) را نشان داد. ۲) با بازگو کردن این روایت‌ها می‌توان نظر مردم را برای حفاظت از چمن‌ها و نظر مسئولان را برای بازنده‌سازی این مناطق جلب کرد. ۳) مهمتر از همه یادگیری اجتماعی است که بین همه بازیگران محتمل (در اینجا) برای توسعه چمن‌ها ایجاد می‌شود. منظور از یادگیری اجتماعی فرایندی است که در آن افراد و گروه‌های اجتماعی دانش‌های خود را مبادله می‌کنند و یا در پیوند با همدیگر دانش‌های خود شامل مهارت‌ها و تجربه‌هایشان را بسط می‌دهند (Schonfeld et al., 2020).

مواد و روش‌ها

• منطقه مطالعاتی

چمن‌ها محوطه‌هایی به شکل مربع، مستطیل یا دوزنقه و در بعضی از نقاط شهر بدون شکل هندسی در برخی از محلات همدان وجود داشت که کوچه‌های اصلی محله به آن منتهی می‌شد. این چمن‌ها کانون محله بودند. در کنار چمن‌ها اغلب مسجد، حمام، چشمه آب، احتمالاً امامزاده‌ای که زیارتگاه بود، سقاخانه، نانوا، بقالی، کفاشی (پاره‌دوزی)، عطاری، تره‌بار فروشی، قصابی و ... قرار داشت. درختان تنومند (اغلب توت و سپیدار) و کهنسال که اطراف آن سبزه و گل کاشته می‌شد سایه گستر این چمن‌ها بودند. چمن‌ها محل تجمع کارگر و بنا با وسایل کار بود. فقرا در این مکان جایگاهی داشتند، از کمک اغنیا بهره‌مند می‌شدند و معمولاً در زمستان اغنیا برای آنان زغال فراهم می‌کردند. اهالی کاملاً در مورد یکدیگر شناخت داشتند، چنانچه لازم بود در مواردی هم‌اندیشی نیز می‌کردند. در محوطه یا همان زمین فراخ‌گاه عطاران با داروهای سنتی بیماران را مداوا می‌نمودند. چشمه‌های موجود در محل برای مصارف آب آشامیدنی، شستشو و آبکشی لباس، ظروف، قالی، گلیم و غیره مورد استفاده قرار می‌گرفتند. کوی یا چمن‌های معروف همدان عبارتند از: آقاجانی بیگ

(زندگی‌ها)، امام‌زاده یحیی (مدنی)، چمن چوپان‌ها (خیابان کاشانی)، چمن چرچره (زیر دبیرستان امام)، چمن کبابیان (خیابان عباس‌آباد)، چمن گلپا (خیابان بوعلی) و چمن غزلان/ قزلان (خیابان تختی).

در اثر اجرای طرح جامع شهر همدان، بسیاری از کاروانسراها از بین رفتند. محلات زیادی دچار از هم‌گسیختگی شدند. بافت تاریخی شهر همدان آسیب جدی دید. این مورد، باعث شد تعدادی از چمن‌ها نیز تحت تاثیر این تغییرات کاربری اراضی قرار بگیرند. با گذشت زمان و توسعه شهرنشینی و شکل مدرن گرفتن شهر، چمن‌ها کوچک و کوچک‌تر شده، قربانی تغییرات کاربری اراضی و بلندمرتبه‌سازی و شکل جدید شهر شدند (Zandi, 2016).

کوه‌های الوند از هزاره‌های پیش به‌ویژه در سده‌هایی که انسان‌ها زندگی چوپانی و گله‌داری در دره‌ها و چمنزارهای الوند داشتند، بهترین و مناسب‌ترین جایی برای زندگی ایلات و عشایر بودند. هنوز هم ایلات کوچ‌گرد در الوند به زندگی بیلاق و قشلاق خود ادامه می‌دهند. از همین افراد به ویژه خانواده‌های کوچ‌گرد در سده‌های پیشین در حاشیه غرب و شمال‌غربی همدان ساکن شدند و یکی از محلات معروف همدان به نام «چمن چوپانان» را ایجاد کردند. امروز همچنان آن محل با همان نام واژه چوپان به زندگی خود در جمع محلات همدان ادامه می‌دهد. در گذشته نه چندان دور حتی امروز معمرین آن محل از زندگی گله‌داری و چوپانی خود داستان‌ها دارند و خاطره‌هایی به خاطر دارند و هرگاه خواسته شود بازگو می‌کنند (Jahan Pour, 2021). پشت هر یک از این چمن‌ها، داستان‌ها و ارزش‌های بسیاری وجود دارد که می‌توان آنها را از طریق مثل‌ها، قصه‌ها، روایت‌ها و مکتوبات موجود در زمینه خرده فرهنگ‌های بومی همدان استخراج کرد. چمن‌ها به خوبی معرف استخراج و بازگو کردن این روایت‌ها در بازآفرینی هویت کالبدی- فضایی و احیای کارکردهای مختلف از جمله کارکردهای اجتماعی و اکولوژیکی در مناطق شهری همدان حائز اهمیت هستند.

• روش‌شناسی پژوهش

با توجه به ماهیت این تحقیق که به فرهنگ، ارزش‌ها و در واقع به ساخت‌های ذهنی جوامع در رفتار با محیط‌زیست توجه دارد، روش‌شناسی پژوهش بر روش کیفی استوار می‌شود. تحقیق کیفی یک فرایند جستاری است، به منظور استخراج داده‌ها از زمینه‌ای که وقایع در آن اتفاق افتاده است. چنانچه تلاش می‌شود تا بر پایه پدیده‌های مشاهده شده، وقایع را توصیف و تفسیرهای ممکن را استخراج و استنتاج کند (Gorman & Clayton, 2005). رویکرد داستان‌گویی به‌عنوان یک ابزار برنامه‌ریزی ارتباطی، می‌تواند به بازشناسی لایه‌های ناملموس هویت شهری و تقویت مشارکت شهروندان در بهبود کیفیت محیط‌زیست شهری بیانجامد (Faryadi and Radaei, 2022). داستان‌گویی امکان بررسی دیدگاه‌های مختلف یا ساختن داده‌های قابل دسترسی بیشتر در تحقیقات کیفی را می‌دهد. همچنین امکان تحقیقات تجربی دقیق در موضوعات علوم انسانی هم چون تحقیق حاضر را فراهم می‌آورد. زیرا اطلاعات شخصی که از پروژه‌های منحصر به فرد کوچک مقیاس حاصل شده است به داده‌های دقیق تبدیل شده و برای ورود به فرایند برنامه‌ریزی تنظیم می‌شود. از سوی دیگر این اطلاعات می‌تواند ناشناس باقی بماند تا هم داده‌ای بی‌طرف (علمی) باشد و هم به دلیل ملاحظات اخلاقی به شهرت، شغل یا وضعیت‌های آینده مشارکت‌کنندگان خدشه‌ای وارد نشود. بنابراین داستان‌گویی به‌عنوان یک روش تحقیق پذیرفته می‌شود (Carlotta et al., 2020). از آنجایی که برخی از چمن‌های همدان به طور کلی یا جزئی از بین رفته‌اند و در برخی دیگر نیز کارکردها کاملاً تغییر کرده است، روش اصلی و بهترین منبع برای شناسایی ارزش‌های گذشته و موجود این مناطق، شنیدن روایت‌ها با استفاده از روش داستان‌گویی در برنامه‌ریزی است. به این ترتیب در این تحقیق با انجام مصاحبه‌هایی غیررسمی و یا در واقع از طریق «گفتگو» با ساکنین محلات مختلف خاطرات و روایت‌های مردم در مورد چمن‌ها شنیده شد، ارزش‌های مختلف این فضاها و کارکردهای متناظر با آنها شناسایی و استخراج شد. در اینجا داستان‌گویی با استخراج ارزش‌های موجود چمن‌ها اهمیت آنها را برای مردم (به‌ویژه نسل جدید) و همچنین برنامه‌ریزان آشکار و امیدوی را برای بازآفرینی این ارزش‌ها و بهبود وضعیت تاب‌آوری محیط‌زیستی شهر فراهم می‌آورد، همچنین هم‌افزایی اجتماعی و اکولوژیکی را ارتقا می‌بخشید. برای انجام مصاحبه‌ها از روش گلوله برفی استفاده شده است که در قسمت بعدی شرح داده می‌شود.

روش گلوله برفی

نمونه‌گیری گلوله‌برفی یک روش نمونه‌گیری غیراحتمالی است که در آن پژوهشگران از اعضای نمونه برای شناخت سایر افراد نمونه

کمک می‌گیرند. در این روش نخست فردی واجد شرایط شناسایی می‌شود و سپس از وی خواسته می‌شود یک فرد مشابه خود را معرفی کند. استعاره «گلوله‌برفی» در این روش اشاره به آن دارد که درست مانند یک گلوله برف که می‌غلند و بزرگ می‌شود، در اینجا نیز نمونه بزرگ و بزرگتر می‌شود. در انواع مصاحبه تخصصی می‌توان از این روش برای رسیدن به اشباع نظری استفاده کرد. همچنین این روش به روش نمونه‌گیری هدفمند در مباحث جامعه و نمونه بسیار نزدیک است. نمونه‌گیری گلوله برفی از رویکردهای متداول در نمونه‌گیری متوالی یا متواتر است که حالت انتخاب تصادفی نیز دارد. در بسیاری از پژوهش‌ها که ممکن است دسترسی به افراد جامعه بسیار دشوار باشد، برای انتخاب خبرگان در تصمیم‌گیری چندشاخه و یا تحلیل کیفی از این روش می‌توان استفاده نمود. همچنین برای شناسایی افرادی که تجربه خاصی در پدیدارشناسی دارند می‌توان به سراغ روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی رفت (Habibi, 2021).

فرآیند انجام پژوهش

در فرآیند انجام این مطالعه با استفاده از شنیدن روایت‌های افراد محلی ساکن در چمن‌های همدان، اطلاعات اولیه موردنیاز به‌منظور شناسایی ارزش‌ها استخراج گردید. در این پژوهش چندین مصاحبه از افراد محلی انجام شد. روش مصاحبه، به صورت فن گلوله برفی بود و با ۱۵ نفر مصاحبه شد؛ این فن شامل شناسایی برخی افراد مهم یک جمعیت و مصاحبه با آنها است. سپس پژوهشگر به پیشنهاد این افراد برای مصاحبه به سراغ افراد دیگر می‌رود این روش معمولاً زمانی مورد استفاده قرار می‌گیرد که چارچوب نمونه‌گیری وجود ندارد و از طرفی افراد نمونه نسبت به یکدیگر شناخت دارند^۱. همان‌طور که در روش شناسایی پژوهش گفته شد، برای تدقیق روش کیفی، رعایت بی‌طرفی نسبت به داده‌های به‌دست آمده و همچنین احترام به اصل ناشناس بودن مصاحبه‌شوندگان، مفاهیم استخراج شده به صورت کدگذاری شده در تحقیق مستند گردید.

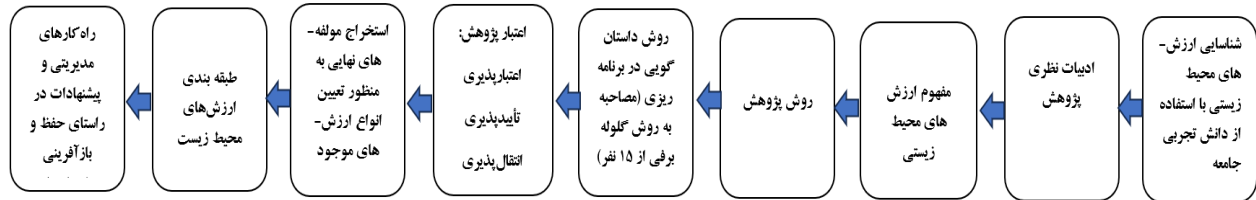
اعتبار پژوهش

- **اعتبار پذیری: (Credibility)** بازبینی یافته‌ها با برخی مصاحبه‌شوندگان و مشارکت جمعی در تحلیل انجام شده است.
- **تأییدپذیری: (Confirmability)** ثبت فرآیند کدگذاری، مستندسازی روایت‌ها صورت گرفته است. (برای نمونه: «الف ۱: چمن محل تقسیم کار و کمک به فقرا بود»).
- **انتقال پذیری: (Transferability)** زمینه‌های اجتماعی- فرهنگی همدان توصیف شده است. این زمینه‌ها قابل انتقال به برخی شهرهای دارای بافت با ارزش تاریخی است؛ شهرهایی مانند: یزد، شیراز، اصفهان و کاشان. انتقال‌پذیری در این پژوهش از این حیث دارای اهمیت است که می‌توان مناطق شهری مشابه را در شهرهای دیگر، احیا و بازآفرینی کرد.

استخراج ارزش‌ها

با تحلیل روایت‌ها، ارزش‌ها و کارکردها استخراج و در جداولی دسته‌بندی شد. هر طبقه مفهومی به نقل قول مستقیم از مصاحبه‌شوندگان گذراری و مستند شده است (برای نمونه: «الف ۱: چمن محل تقسیم کار و کمک به فقرا بود»). شکل (۱) مراحل انجام پژوهش را نمایش می‌دهد.

۱. در این پژوهش، یک مصاحبه نیز با مرحوم دکتر پرویز اذکائی انجام شد، ایشان استاد تمام رشته تاریخ و بازنشسته دانشگاه بوعلی‌سینای همدان بود. در شکل (۲) مراحل انجام پژوهش آورده شده است. مصاحبه با آقای دکتر پرویز اذکائی، در تاریخ ۱۴۰۰/۰۹/۱۴ توسط نگارنده اول در محل: دفتر نشریه همدان‌نامه، همدان. انجام شد. وی در حین تکمیل مراحل چاپ این مقاله به دیار باقی شتافت. در اینجا بخشی از مصاحبه ارائه می‌شود: «...بیشتر مسجدها کنار چمن‌ها تاسیس شده بود. در آن محل‌ها اجتماع مذهبی شکل می‌گرفته است، مثل جمع شدن دسته‌های تعزیه، کارکرد نمایشی یا اجتماعی نیز داشته است. یکی دیگر از کارکردها (شاید آخرینشان) محیط‌زیستی بوده است. افرادی که دام در خانه داشتند، هنگام برگرداندن دام از طبیعت به خانه، از این چمن‌ها برای نگاه‌داری موقت استفاده می‌کردند. نمونه‌ای مشابه برای این چمن‌ها در منچستر انگلستان وجود دارد که دایره یا میدانچه یا Circle نامیده می‌شود که تمرکز اصلی، کارکرد اقتصادی با وجود بازارچه‌هاست...»

شکل ۱. مراحل انجام پژوهش

نتایج

چمن‌ها در همدان قدیم کارکردهای گوناگونی را فراهم می‌کرده‌اند. جدا از کارکرد مهم مرکز محله بودن در همدان قدیم بخش مهمی از تعاملات اجتماعی و فرهنگی در شهر به عهده این فضاها بوده است. در شهرهای امروزی قسمت عمده تعاملات فرهنگی و اجتماعی و اجرای مراسم آیینی، مذهبی و ملی در محوطه باز تالار شهرداری‌ها اتفاق می‌افتد که اگرچه به لحاظ سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در شهرهای امروز از اهمیت بسیاری برخوردار است، اما عملکرد محله‌ای ندارد. پس از مصاحبه‌ها ابتدا فرآیند کدگذاری و مستندسازی روایت‌ها انجام شد؛ برای هر یک از مصاحبه‌شوندگان یک کد در نظر گرفته شده (مثلاً برای دکتر پرویز اذکائی: کد الف-۱) اتخاذ شد. سپس روایت شنیده شده مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت، کارکردها (یا عملکردها) و ارزش‌های موجود در روایت استخراج گردید. کارکردهای چمن‌های همدان ابتدا در چهار محور اجتماعی، اقتصادی، محیط‌زیستی و درمانی به علاوه سایر استخراج و طبقه‌بندی شد که در جدول (۲) نمایش داده شده است. در مرحله بعدی ارزش‌های ذکر شده در یا استنباط شده از روایت‌ها استخراج شد و در ۵ دسته مفهومی کلی در جدول (۳) طبقه‌بندی شد. همچنین فعالیت‌ها و یا عناصر و شکل‌های شهری متناسب با ارزش‌ها شناسایی و استخراج گردید و در مقابل ارزش‌های متناظر قرار گرفت. در ستون آخر جدول (۳) برخی از نقل قول‌های مصاحبه‌شوندگان در مقابل ارزش‌ها و کارکردهای متناظر با آنها آورده شده است.^۲

جدول ۲. استخراج کارکردهای سنتی چمن‌های محلات همدان

نوع کارکرد	اجتماعی	اقتصادی	محیط‌زیستی	سایر	درمانی
۱	محل تجمع افراد	خرید و فروش	استفاده از چشمه و آب (تامین آب شرب)	شستشو و آبکشی استحمام	حجامت
۲	انتقال اطلاعات و اخبار/ کارکرد رسانه‌ای	نانوایی	استفاده از درختان و پوشش کانوپی (تاج پوشش)	میراث غیرملموس	کشیدن دندان
۳	زیارتی توسط زیارتگاه یا مسجد واقع در چمن	تجمع دوره‌گردها	استفاده از پوشش فضای سبز	برگزاری آیین‌های سنتی کوسه گلین (شکرگزاری از طبیعت)	عطاری
۴	برگزاری عروسی	بقالی	تعدیل و تلطیف هوا	مصارف آب آشامیدنی، شستشو و آبکشی لباس، ظروف، قالی، گلیم	طب سنتی
۵	برپایی آیین‌های ملی- مذهبی و مناسبتی در این فضا	کفاشی	تفرج	و پرتاب بالن به آسمان	ورزش‌های باستانی
۶	ابنیه حول محور چمن شکل گرفته‌اند	عطاری	کاهش ترافیک	سقاخانه	
۷	کمک اغنیا به فقرا (گندم و حبوبات)	تره بار فروشی	محوریت	محلی برای جمع کردن دام/ قربانی کردن، توزیع نذری	
۸	تامین زغال برای فقیران در فصل زمستان	قصابی	محله محوری در جهت عدالت محیط‌زیستی	محلی برای هم اندیشی	

۲. فایل صوتی کامل و لیست نفرات مصاحبه‌شوندگان موجود است. آوردن همه مطالب در این مقاله میسر نبود، با توجه به عنوان مقاله صرفاً ارزش‌های موجود در چمن‌ها از این روایت‌ها استخراج شده و آورده شده است.

ادامه جدول ۲. استخراج کارکردهای سنتی چمن‌های محلات همدان

نوع کارکرد	اجتماعی	اقتصادی	محیط‌زیستی	سایر	درمانی
۹	تنوع قومیتی (فارس، ترک، لر، کرد)		زنده‌سازی عناصر طبیعی نظیر رودخانه، پارک و فضای سبز در محل فضای جمعی	معرکه گیری / جشنواره برگزاری بادباز بازی	
۱۰	تنوع مذاهب (تشیع، اهل تسنن، یهود، مسیحی)		کاشت درخت، گل و گیاه	امانت داری	
۱۱	تقویت ارزش‌های زندگی جمعی			شناخت پیشینه‌های تاریخی و فرهنگی شهر	
۱۲	توجه به هویت ملی و روح زندگی ایرانی			فرآهم آوردن زمینه‌ای برای معرفی صنعت و هنر شهروندان	
	ایجاد محلی برای تمرین و توسعه فرهنگ شهروندی و مشارکت مدنی			امکان تبادل دانش و هنر میان هنرمندان و صاحبان اندیشه و قلم	

جدول ۳. جدول تناسب کارکردهای موجود در چمن‌های همدان با ارزش‌های محیط‌زیستی بر اساس ارزش‌های محیط‌زیستی، تنظیم بر اساس چارچوب (Stern and Dietz, 1998)

ارزش‌ها	زیر ارزش	فعالیت و شکل‌های متناسب با ارزش‌ها	نقل قول‌ها
ارزش‌های زیست‌کره	حفاظت از محیط‌زیست، حفظ طبیعت	استفاده از چشمه و آب (تامین آب شرب)	نقل قول: س (۱۳): در چمن‌ها فضای سبز خوبی وجود داشت، به طوری که مردم از سایه درختان استفاده می‌کردند، بدون هیچ نیروی برق، آب از طرق شیب هیدرولوژیکی جاری می‌شد. مردم به این طبیعت احترام می‌گذاشتند و آب را آلوده نمی‌کردند.
	وحدت با طبیعت، متناسب با طبیعت	استفاده از درختان و پوشش کانوبی (تاج پوشش) استفاده از پوشش فضای سبز تعدیل و تلطیف هوا تفرج کاهش ترافیک	
	احترام به زمین، هماهنگی با سایر گونه‌ها	احترام به آب، درخت، خاک و چمن	
ارزش‌های نوع دوستانه	جهانی در صلح، عاری از جنگ و درگیری	کمک اغنیا به فقرا تامین زغال برای فقیران در فصل زمستان محله محوری به منظور حفظ عدالت اجتماعی (نبود محله بالای شهر (اعیانی نشین) و پایین شهر (حاشیه و حلی آباد و ...)	نقل قول الف (۱) و م (۲): فقرا زمستان زغالشان را از همسایه‌ها و هم محله‌ای‌ها داخل محوطه چمن‌ها می‌گرفتند.
	عدالت اجتماعی، اصلاح بی‌عدالتی، مراقبت از افراد ضعیف	تنوع ادیان تنوع اقوام امانت‌داری	
	برابری، عدالت برابر برای همه		
ارزش‌های متعالی خود (یا زیست‌کره - نوع دوس)		کمک اغنیا به فقرا برگزاری آیین‌های سنتی کوسه گلین (جشن شکرگزاری از طبیعت)	نقل قول ر (۹): عده‌ای لباس‌های پشمی می‌پوشند و با مراسم قاشق زنی و سر و صدا و رقص و شادی، سخاتمندی طبیعت را شکر می‌کردند و از مردم اعانه جمع می‌کردند.
ارزش‌های حفاظتی (یا سنتی)	احترام به والدین و بزرگان، احترام گذاشتن		
	امنیت خانواده، امنیت برای عزیزان	وجود درب یا دیوار برای محله برای امنیت احترام به بزرگان محله	نقل قول الف (۱۰): در محله درب سنگی وجود داشت، اگر کسی از محله‌ای دیگر وارد می‌شد با سنگ می‌زدنش. ضمن آن که احترام افراد مسن همواره به خوبی حفظ می‌شد.
	خود انضباطی، خویشن داری، مقاومت در برابر وسوسه	وجود ارزش‌های معنوی و جایگاه برای بزرگان	

ادامه جدول ۳. جدول تناسب کارکردهای موجود در چمن‌های همدان با ارزش‌های محیط‌زیستی بر اساس ارزش‌های محیط‌زیستی، تنظیم بر اساس چارچوب (Stern and Dietz, 1998)

ارزش‌ها	زیر ارزش	فعالیت و شکل‌های متناسب با ارزش‌ها	نقل قول‌ها
ارزش‌های خود افزایی (یا خودخواهانه)	اقتدار، حق رهبری یا فرماندهی	وجود مناسبات اقتصادی	نقل قول ر (۸): فروشنده‌های دوره‌گرد در چمن جمع می‌شدند و بیشتر خانم‌ها از آنها خرید می‌کردند. معمولاً هر روز به یک محله می‌رفتند.
	تأثیرگذار، تأثیرگذار بر افراد و رویدادها		
	ثروت، دارایی‌های مادی، پول		
گشودگی برای تغییر ارزش‌ها	زندگی متنوع، پر از چالش، تازگی و تغییر	وجود تنوع اصناف در کنار هم وجود کارکردهای متعدد برای چمن	نقل قول ز (۲): معمولاً در محلات نانوايي، بقالی، قصابی و چند صنف در کنار هم وجود داشت. غالب نیازهای محله در همان جا رفع می‌شد.
	زندگی هیجان‌انگیز، تجربیات انگیزشی		
	کنجکاو، علاقه مند به همه چیز، کاوش		

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با تمرکز بر چمن‌های تاریخی شهر همدان نشان داد که روایت‌محوری و شنیدن قصه‌های مردمی می‌تواند به‌عنوان روشی معتبر در شناسایی و بازآفرینی ارزش‌های محیط‌زیستی پنهان در دانش تجربی جامعه به‌کار رود. یافته‌ها حاکی از آن است که چمن‌ها، فراتر از یک فضای سبز شهری، ساختارهایی پیچیده و چندلایه با کارکردهای اجتماعی، اقتصادی، محیط‌زیستی و درمانی داشتند که در بستر فرهنگ بومی و تعاملات روزمره شکل می‌گرفتند. تحلیل روایت‌ها و تطبیق آنها با چارچوب نظری ارزش‌های محیط‌زیستی نشان داد که این فضاها واجد ظرفیت‌های فراوانی برای تحقق عدالت محیط‌زیستی، تقویت هویت جمعی، حفظ منابع طبیعی و انتقال دانش بومی هستند. به‌طور خاص، راهکارهای بومی همچون بهره‌برداری مشارکتی از منابع آب، استفاده از مصالح محلی، تقویت مناسبات اقتصادی محلی و آیین‌های فرهنگی مانند کوسه‌گلین، به‌خوبی با ارزش‌هایی چون حفاظت از محیط‌زیست، عدالت، و نوع‌دوستی هم‌راستا بوده‌اند.

یافته‌ها همچنین نشان می‌دهند که رویکردهای نوین برنامه‌ریزی باید از سطوح صرفاً کالبدی فراتر روند و به بازشناسی و احیای لایه‌های عمیق، ناملموس، اما بنیادین زندگی شهری بپردازند. در این راستا، چمن‌ها می‌توانند الگویی الهام‌بخش برای طراحی فضاهای جمعی شهری بر پایه مشارکت محلی، حافظه جمعی و پایداری اکولوژیکی باشند. بازگشت به روایت‌های محلی نه یک نگاه نوستالژیک، بلکه روشی خلاقانه برای بازسازی پیوند گسسته انسان و طبیعت در بافت شهرهای معاصر ایران است.

با توجه به مراحل قبلی در جدول (۴) تناسب کارکردها و راهکارهای بومی چمن‌های همدان (از نظر محیط‌زیستی، اجتماعی، اقتصادی و دانش بومی) با ارزش‌های محیط‌زیستی استخراج و طبقه‌بندی شده است.

جدول ۴. تناسب کارکردهای چمن‌های همدان و راهکارهای بومی از منظرهای مختلف با ارزش‌های محیط‌زیستی

کارکردهای چمن و راهکارهای بومی	ارزش‌های محیط‌زیستی
رعایت چرخه‌های اکولوژیکی	• حداقل میزان دخالت در محیط‌زیست - دوام و بقای اکوسیستم‌های طبیعی - حفظ تعادل اکولوژیکی - وجود سیستم‌های متعادل هیدرولیکی قنات‌ها
حفظ منابع آبی	• حفظ تعادل بیلان آبی و توازن دخیلر آب زیرزمینی - جلوگیری از اتلاف و هدررفت منابع آب - حفاظت از منابع آب موجود - کاهش اتلاف آب
تطابق دخالت در محیط‌زیست با نیروهای طبیعی	• استفاده بهینه از منابع و امکانات موجود - سازگاری با شرایط محیط‌زیستی و طبیعی - استفاده از مصالح بومی (مانند سنگ و کاه گل) - هماهنگی با خاستگاه مکان و درآمیختگی با طبیعت

ادامه جدول ۴. تناسب کارکردهای چمن‌های همدان و راهکارهای بومی از منظرهای مختلف با ارزش‌های محیط زیستی

کارکردهای چمن و راهکارهای بومی		ارزش‌های محیط‌زیستی
اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> وجود عدالت محیط‌زیستی و برابری در استفاده منابع‌زیستی موجود- توجه به حس سرزندگی، حیات جمعی و سلامت روحی، روانی افراد- وجود اتحاد و همبستگی در زمینه حفظ، نگهداری، بازسازی و احیای چشمه و قنات و بهره‌برداری مشارکتی از آب‌های زیرزمینی و سطحی وجود حس مالکیت مشترک در برابر منابع طبیعی مشارکت مردم در استفاده از منابع طبیعی (خاک، آب، فضای سبز- تنوع ادیان- تنوع اقوام- امانت‌داری) 	
	<ul style="list-style-type: none"> کمک اغنیا به فقرا (ایجاد عدالت محیط‌زیستی)- تهیه زغال برای فقرا (این امر باعث عدم نیاز به تخریب محیط‌زیست توسط فقرا می‌شد)- حفظ منابع اقتصادی- عدم نیاز به صرف هزینه برای رفت و آمد به مناطق دور دست برای تامین مایحتاج- کاهش میزان مصرف منابع و اتلاف آنها 	
دانش بومی	حفاظت طبیعت و یادگیری از آن	<ul style="list-style-type: none"> حفظ منابع طبیعی و محیط‌زیستی موجود با استفاده از باورهای بومی- هماهنگی با خاستگاه مکان و درآمیختگی با طبیعت- استفاده از مصالح بومی (مانند سنگ و کاه گل)- پایداری، استحکام و زیبایی در محله شکل گرفته حول محور چمن
	حفظ و احیای ارزش‌های سنتی و بومی	<ul style="list-style-type: none"> برگزاری جشن و آیین شکرگزاری از طبیعت (کوسه گلین)- برگزاری مراسم‌های مختلف مانند مهره‌ریزان در شب یلدا

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که چمن‌های سنتی همدان، کارکردهایی فراتر از آنچه امروز تحت عنوان «فضای سبز شهری» می‌شناسیم، داشته‌اند. این فضاها نه فقط جایگاهی برای پوشش گیاهی، بلکه ساختارهایی چندمنظوره و پویا در حیات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و محیط‌زیستی محلات شهری بوده‌اند. چمن‌ها به‌مثابه نهادهای اجتماعی- محیط‌زیستی، نقش مهمی در شکل‌گیری حس تعلق مکانی، انسجام اجتماعی، عدالت فضایی و مدیریت بومی منابع داشته‌اند. این یافته‌ها با دیدگاه‌های نظری (Stern 1995) و Faryadi (2023) در خصوص نقش ارزش‌های محیط‌زیستی در رفتارهای جمعی هم‌خوانی دارد و مصداق عینی پیوند ارزش‌ها با عملکردهای محلی است.

با این حال، گسست تاریخی در نظام برنامه‌ریزی شهری ایران، به‌ویژه در شهر همدان، موجب از بین رفتن این ساختارها شده است. ورود الگوهای شهرسازی مدرن، به‌ویژه از دهه ۱۳۱۰ شمسی و هم‌زمان با اجرای نقشه جامع همدان توسط کارل فریش، منجر به تغییرات گسترده در شبکه معابر، ساختار فضایی و کاربری زمین شد. در نتیجه، بسیاری از چمن‌ها، کاروانسراها، بازارها و دیگر فضاهای جمعی سنتی دستخوش تخریب یا تغییر عملکرد شدند و جای خود را به فضاهای کارکردگرای صرف دادند. این روند نه تنها آسیب‌های کالبدی به بافت تاریخی وارد کرد، بلکه موجب گسست فرهنگی، کاهش هویت محلی، و افول ارزش‌های زیست‌فرهنگی در سطح شهر شد. براساس برآوردها، بیش از ۸۰ درصد از فضاهای سبز سنتی همدان طی ۹۰ سال گذشته از بین رفته‌اند.

نمونه‌هایی چون چمن ورمزیار و چمن چوپان‌ها که اکنون یا کاملاً نابود شده‌اند یا تنها بقایای محدودی از آنها باقی مانده، بیانگر روند مستمر حذف میراث فضایی در جریان نوسازی بی‌ریشه هستند. در حالی که اگر این فضاها احیا شوند و در قالب کارکردهای نوین اما ریشه‌دار مانند بازارچه محلی، محل برگزاری آیین‌های بومی یا مرکز تعاملات اجتماعی بازطراحی شوند، می‌توانند از تمرکزگرایی در مرکز شهر کاسته و به پایداری اجتماعی و محیط‌زیستی شهر کمک کنند.

مطالعه حاضر همچنین نشان می‌دهد که چمن‌ها می‌توانند پاسخگوی نیازهای امروزی شهروندان به فضاهایی برای زیست جمعی، مشارکت مدنی و تعاملات فرهنگی باشند. بر همین اساس، بازآفرینی این فضاها نباید صرفاً از منظر زیبایی‌شناسی یا بازسازی کالبدی انجام گیرد، بلکه باید بر مبنای احیای ارزش‌ها، دانش بومی و بازپیوند جامعه با طبیعت طراحی شود. چنین نگاهی مستلزم بهره‌گیری از روش‌های برنامه‌ریزی مشارکتی، روایت‌محور و ارزش‌مدار است که بتواند روایت‌های پنهان مردم از فضا را آشکار کرده و در تصمیم‌گیری‌های محیطی وارد کند.

در این میان، استفاده از رویکرد داستان‌گویی در برنامه‌ریزی می‌تواند بستری برای مشارکت واقعی شهروندان فراهم آورد؛ روشی که تلفیق مناسبی از رویکردهای بالا به پایین و پایین به بالا را ممکن می‌سازد و لایه‌های ارزشی انتزاعی را به سطوح عینی و اجرایی ترجمه می‌کند. به‌ویژه در مورد چمن‌های همدان، حضور برنامه‌ریزانی با رویکرد حفاظتی - نه صرفاً عمرانی - و میانجی‌گری فعال میان نهادهای رسمی (شهرداری، شورای اسلامی شهر، میراث فرهنگی) و نهادهای محلی (سمن‌ها، شورای محلات، معتمدین محلی) اهمیت بسیاری دارد.

در نهایت، می‌توان گفت بازآفرینی چمن‌ها نه فقط به معنای بازسازی یک عنصر فیزیکی در شهر، بلکه بازآفرینی نوعی نظم اجتماعی، زیست‌فرهنگی و بوم‌محور است که می‌تواند به کاهش مناقشات کاربری زمین، احیای مشارکت اجتماعی و شکل‌گیری نوعی پایداری درونی در ساختار شهر کمک کند. اگر برنامه‌ریزان محیط‌زیست با تمرکز بر شناسایی و بازتعریف ارزش‌ها در این فضاها عمل کنند، چمن‌ها می‌توانند دوباره به کانون‌های حیات شهری بدل شوند.

پیشنهادها

بر پایه یافته‌های این مطالعه، مجموعه‌ای از پیشنهادها مفهومی و اجرایی برای احیای چمن‌های همدان قابل ارائه است. نخست آن که بازآفرینی ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی این فضاها باید به‌عنوان مبنای اصلی برنامه‌ریزی قرار گیرد. این بازآفرینی، نه به معنای بازسازی کالبدی صرف، بلکه به منزله احیای هویت تاریخی - فرهنگی چمن‌ها که در قالب الگوهای نوین کاربری زمین و فضاهای جمعی معنا می‌یابد. هویت‌بخشی مجدد به این مناطق می‌تواند در قالب طراحی چارچوب‌ها و الگوهای برای استفاده مجدد از فضاهای خالی میان محلات شهر صورت پذیرد. همچنین بهره‌گیری از چمن‌ها به‌عنوان جاذبه‌های گردشگری بومی، با تکیه بر روایت‌های محلی و آیین‌های سنتی، ظرفیت قابل توجهی در افزایش تعامل شهروندان با این فضاها دارد. در کنار آن، افزایش سرانه فضای سبز از طریق احیای چمن‌ها، می‌تواند به ارتقاء کیفیت محیط‌زیستی و تحقق شهر بیوفیلیک در همدان کمک کند.

از دیگر پیشنهادها کلیدی می‌توان به لزوم پیگیری ثبت ملی چمن‌های باقی‌مانده برای حفظ حقوقی و نهادی این میراث اشاره کرد. همچنین، احیای کارکرد اقتصادی چمن‌ها از طریق راه‌اندازی بازارچه‌های محلی، در کنار تمرکززدایی از هسته مرکزی شهر، می‌تواند به توزیع عادلانه‌تر خدمات شهری و کاهش ازدحام مرکز شهر منجر شود. این بازآفرینی، در صورت تلفیق با سیاست‌های رشد هوشمند شهری، به شکل‌گیری محلات پایدار و خودکفا در ابعاد اقتصادی و محیط‌زیستی خواهد انجامید. از بعد اجرایی، سه برنامه مشخص و مرحله‌ای پیشنهاد می‌شود:

۱. احیای اقتصادی چمن‌ها از طریق ایجاد بازارچه‌های محلی، با مشارکت شهرداری مناطق و بخش خصوصی، در بازه زمانی دو ساله قابل تحقق است. این طرح ممکن است با مقاومت برخی ساکنان یا رقابت با بازارهای رسمی مواجه شود و نیازمند مدیریت تعارض منافع است.
۲. بازآفرینی فرهنگی چمن‌ها از طریق احیای آیین‌ها و مراسم سنتی، به ویژه توسط اداره میراث فرهنگی و با همراهی سازمان‌های مردم‌نهاد و شورای محله قابل اجرا است. این اقدام که ظرف مدت یک سال عملیاتی خواهد شد، نقش مهمی در احیای حافظه جمعی ایفا می‌کند، هرچند نیازمند جلب مشارکت عمومی و کاهش بی‌تفاوتی فرهنگی در نسل جدید است.
۳. حفاظت حقوقی و ثبت ملی چمن‌ها، به‌عنوان اقدامی نهادی، می‌تواند با همکاری اداره کل میراث فرهنگی و مستندسازی‌های دقیق تحقق یابد. اگرچه فرآیند ثبت رسمی نیازمند عبور از موانع بوروکراتیک است، اما زمینه‌ساز تثبیت جایگاه چمن‌ها در نظام برنامه‌ریزی شهری خواهد بود.

در مجموع، این پیشنهادها با هدف احیای ساختارهای سنتی در چارچوب نگاه نوین به پایداری شهری ارائه شده‌اند و می‌توانند الگویی برای سیاست‌گذاری فرهنگی - محیط‌زیستی در سایر شهرهای ایران نیز فراهم آورند.

منابع

- Bulkens, M., Minca, C., & Muzaini, H. (2015). Storytelling as method in spatial planning. *European Planning Studies*, 23(11), 2310-2326.
- Baum, H. (2017). To learn to plan, write stories. *Planning Theory & Practice*, 18(2), 305-309.
- Boeve, P. J., & Van Petegem, P. (2011). A crosscultural study of environmental values and their effect on the environmental behavior of children. *Environment and Behavior*, 45, 551–583. doi:10.1177/0013916511429819
- Dietz, T., Fitzgerald, A., & Shwom, R. (2005). Environmental values. *Annu. Rev. Environ. Resour.*, 30, 335-372.
- Faryadi, S. (2018). A Storytelling planning process to transform environmental values into sustainable cities and sustainable behaviours. *Space Ontology International Journal*, 7(4), 1-12.
- Faryadi, S. (2023). *Planning Theories and the Environment*. Tehran: Tehran University Press. (In Persian).
- Faryadi, S., Radaei, M. (2019). Applying storytelling as a communicative planning tool for understanding and interpreting environmental values - Yazd province, Iran, *Environmental Researches*, 10(19), 219-233. (In Persian).
- Friedman, J. (2008). The Uses of Planning Theory: A Bibliographic Essay. *Journal of Planning Education and Research*. 28(2): 247–257. <https://doi.org/10.1177/0739456X08325220>
- Forester, J. (1999). *The Deliberative Practitioner: Encouraging Participatory Planning Processes*. Cambridge: MIT Press.
- Forester, J. (1987). Planning In the Face of Conflict: Negotiation and Mediation Strategies in local Land Use Regulation. *Journal of the American Planning*.
- Golchin, P., & Faryadi, S. (2025). Enhancing human-nature connection in local landscape design through communicative planning and dialogue, (Case Study: Sormagh City, Fars Province, Iran). *Geography and Territorial Spatial Arrangement* 15, no. 55: 131-156.
- Gorman, G. E., Clayton, P. R., Shep, S. J., & Clayton, A. (2005). *Qualitative research for the information professional: A practical handbook*. Facet Publishing
- Grineva, L., Alekseeva, M., Kazakova, L., & Zabbarova, M. (2022). Formation of ecological culture of students in the conditions of distance learning. *ARPHA Proceedings*, 5, 583-594.
- Hester, Randolph T., & Forester, John F. (2021). How spaces become places: Place makers tell their stories. New Village Press. 12 Oct. 2021
- Habibi, A. (2021). *Advanced Research Method*. Tehran, Narvan Press. (In Persian).
- Jahan Pour, A. (2021). *Stone's words*. Hamedan name Book series. Avamatn Press. (In Persian).
- Lewis, P. J. (2011). Storytelling as research/research as storytelling. *Qualitative Inquiry*, 17(6), 505–510.
- Pour Mohammad Reza. N. (2021). *Hearing the city. Why we need to hear the cities' stories for urban Design, planning and narrating*. Tehran, Atraaf Press. (In Persian).
- Schönfeld, K. C. V., Tan, W., Wiekens, C., & Jansen, L. J. (2020). Unpacking social learning in planning: who learns what from whom?, *Urban Research & Practice*, 13:4, 411-433, DOI: 10.1080/17535069.2019.1576216
- Stern PC. (2000). Toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *J. Soc. Issues* 56:407–24.
- Stern, C. P., Dietz, T., & Guagnano, G. A. (1995). The new environmental paradigm in social psychological perspective. *Environment and Behavior*, 27, 723–745. doi:10.1177/0013916595276001
- Stern, P. C., Dietz, T., & Guagnano, G. A. (1998). A brief inventory of values. *Educational and psychological measurement*, 58(6), 984-1001
- Zandi, H. (2016). *Maadestan Book, The series of Hamedan Shenasi speeches.*, Hamedans' Cultural Hweritage, Handcrafts and Tourism head Office. (In Persian).